

buradaki tartı birimi şer'î miskal olmayıp Gazan Han'ın ülkesinde kullanılmamasını istediği 4,608 gramlık ağırlıktır.

Dinar halen Cezayir, Tunus, Libya, Yemen, Bahreyn, Küveyt, Irak ve Ürdün'de para birimi olarak kullanılmakta, İran'ın para birimi olan riyalin de yüzde birine tekabül etmektedir. Yugoslavya'da ise belki de Roma parası hâtlarını yaşatmak için para birimine dinar adı verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Bursa Kadı Sicili, nr. 4A, vr. 158^b; Kudâme b. Ca'fer, *el-Harâc* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1986, s. 39; İbn Mâze, *el-Muhtâ'ül-burhânî*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1411, VII, tür.yer.; Makrîzî, *en-Nûkûd'ül-İslâmiyye*, İstanbul 1298, tür.yer.; Abdullah b. Muhammed el-Havvâm, *el-Fevâ'id'ül-bahâ'iyye fi'l-kavâ'id'ül-hisâbiyye*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2729, vr. 17^{a-b}; Cemşid b. Mes'ûd el-Kâşî, *el-Bahâ'iyye fi'l-hisâb*, Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2715, vr. 23-24; Kâdî Cemâleddin Ebû'l-Abbâs, *Gunyetü'l-hûssâb fi'l-ilm'ül-hisâb*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2728, vr. 26^a vd.; İsmâil Gâlib, *Meskûkât-ı Kadîme-i İslâmiyye Kataloğu*, İstanbul 1312, tür.yer.; Abdülâzîz ed-Dürî, *Târîhu'l-İrâk'ül-iktisâdî fi'l-karnî'r-râbi'ül-hicrî*, Bağdad 1948, s. 209-234; Nâsir es-Seyyid Mahmûd en-Nakşibendî, *ed-Dinâr'ül-İslâmî fi'l-methâfi'l-İrâkî*, Bağdad 1953, I, 27, 237 vd., IV, VIII; H. Longuet, *Introduction à la numismatique Byzantine*, London 1961, tür.yer.; Haseyneyn Râbî, *en-Nûzum'ül-mâliyye fi Mısr: zemen'ül-Eyyûbiyyîn*, Kahire 1964, s. 94-107; D.-L. Bacharch, *La Civilisation de l'Islam classique*, Paris 1968, s. 104-105; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloğu*, I-II, tür.yer.; M. Ebû'l-Ferec el-Üş, *en-Nûkûd'ül-'Arabîyyet'ül-İslâmiyye*, Amman 1974, s. 267-301; J. L. Bacharch, *Monetary Movements in medieval Egypt 1171-1517*, In *Precious Metals in the Later Medieval and Early Modern Worlds* (nşr. J. F. Richards), Durham 1983, s. 159-181; M. Necmeddin el-Kürdî, *el-Mekâdr'üş-şer'iyye ve'l-ahkâm'ül-fikhiyyet'ül-mûte'allika bihâ*, Bağdad 1984, tür.yer.; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-idâriyye* (Özel), II, 173 vd.; A. Zeki Velidî [Togan], "Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti", *THİT*, I (1931), s. 1-42; W. Barthold, "İlhanlılar Devrinde Mâlî Vaziyet" (trc. Abdülkadir), a.e., I (1931), s. 139-159; A. S. Ehrenkreutz, "Studies in the Monetary History of the Near East in the Middle Ages", *JESHO*, II/2 (1959), s. 128-161; a.mlf., "Arabic Dinars Struck by the Crusaders", a.e., s. 167-182; a.mlf., "Byzantine Tetartera and Islamic Dinars", a.e., s. 183-190; Philip Grierson, "The Monetary Reforms of Abd al-Malik, Their Metrological Basis and Their Financial Repercussions", a.e., VII/3 (1960), s. 241-264; Donald A. Messier, "Quantitative Analysis of Almoravid Dinars", a.e., XIII/1-2 (1968), s. 102-118; John Masson Smith — Frances Plunkett, "Gold Money in Mongol Iran", a.e., XIII/3 (1968), s. 275-297; E. V. Zambaur, "Dinâr", *IA*, III, 591; G. C. Miles, "Dinâr", *El'* (Fr.), II, 305-307.

HALİL SAHİLLİOĞLU

DINET, Alphonse Etienne (1861-1929)

İslâmiyet'i kabul eden
Fransız ressam ve yazarı.

28 Mart 1861'de Paris'te doğdu. Académie Julian'da ressam Bouguereau ve Robert-Fleury'nin yanında yetişti. Kısa bir süre de École Nationale des Beaux-Arts'a devam etti. İlk olarak 1882'de Fransız ressamların sergisinde bir resmi yer aldı. 1883 yılı sergisine de yine bir resimle katıldıktan sonra 1884'teki sergide bir resmi ona dış ülkelere gitme bursu kazandırdı. Daha önce kısa bir seyahati sırasında gördüğü Cezayir'i beğenmiş ve bu yolculuk onun İslâm ülkeleri ve medeniyetine bağlanmasına yol açmıştır. 1885'ten itibaren her yılın yarısını Kuzey Afrika'da yerli halkın arasında geçirmeye başladı; sonunda 1907'de Cezayir'in Büseâde şehrine yerleşti.

1885'ten itibaren Cezayirli'lerin hayatlarını, tiplerini, giyimlerini yakından tanımaya çalıştı ve burada seçtiği konuları resim halinde ortaya koydu. 1885'te yaptığı "Les terrasses de Laghouat" adlı tablosu bunun ilk örneklerinden biri olup günümüzde Luxembourg Müzesi'ndedir. "Vue de M'sila" (Pan Müzesi) ve "Charmeurs de serpents" (Sydney Müzesi) tabloları da Dinet'nin ilk eserlerindendir.

Dinet bir taraftan ressam olarak çalışırken bir taraftan da müslümanların arasına girerek İslâmiyet'i anlamaya gayret gösteriyordu. 1889 yılında bir kargaşa sırasında hayatını tehlikeye atarak kendisine yardımcı olan Cezayirli Süleyman b. İbrâhim, Dinet'nin samimi bir dostu olmuş ve birbirlerinden ayrılmaz iki arkadaş halinde yıllarca beraberliklerini hem Cezayir hem de Paris'te sürdürmüşlerdir. Bu dostluk ve İslâm medeniyetiyle devamlı temas halinde oluşu Dinet'yi Hristiyanlık'tan yavaş yavaş uzaklaştırdı, sonunda 1913'te gizlice müslüman oldu. 1927'de de bu kararını Cezayir'de resmen ilân etti ve Nâsirüddin adını aldı. 1929'da dostu Süleyman b. İbrâhim ile hacca gitti, dönüşünden kısa bir süre sonra 24 Aralık 1929'da Paris'te öldü. Cenaze namazı, yapıldığında emeğinin bulunduğu Paris Camii'nde 28 Aralık'ta Fransız ve müslüman ileri gelen pek çok kişinin, hatta bazı İslâm devletleri temsilcilerinin katılmasıyla kılınıldıktan sonra naaşı Büseâde'ye götürülerek sağlığında yaptırdığı mezara defnedildi. İçinde yaşadığı evi dostu Süley-

Alphonse Etienne
Dinet'nin
bir tablosu
(P. Richard,
Les Merveilles
l'autre France,
1924, s. 248)

man b. İbrâhim tarafından müze haline getirilmiştir.

Cezayir halkını ve ülkesini çok iyi tanıyan Nâsirüddin Dinet, konularını Doğu'dan seçen ressamların (orientaliste) en başarılılarından biridir. Genellikle eserlerinde genç Arap kızlarını, oyun oynayan çocukları, kahvehane ve insan topluluklarını, köleleri, sihirbaz ve hokkabazları tasvir eder. Dinet bu resimleriyle Cezayir'deki yaşayışı ve rastladığı insan tiplerini çok canlı ve gerçeğe uygun bir biçimde fırçasıyla aksettirmiştir. Ancak müslüman bir sanatkar olması sebebiyle Dinet'nin resimleri Batı müzelerinde pek iltifat görmemiş, depolarda muhafaza edilmiştir. Zengin amatörlerden de pek azı onun eserleriyle ilgilenmiştir.

Eserleri. 1. *La vie de Mohammed Prophète d'Allah*. En tanınmış eseri olup Süleyman b. İbrâhim ile beraber yazılmıştır. Fransızca ve İngilizce olarak yayımlanan eserin ilk baskısı (Paris 1918) resimli olduğu halde daha sonraki baskıları (Paris 1927, 1937, 1947, 1961, 1975, 1977) resimsiz veya pek az resimlidir. Eser Ezher Şeyhi Abdülhalîm Mahmûd ve oğlu Muhammed Abdülhalîm Mahmûd tarafından *Muhammed Resûlullâh (es-Sîretü'n-nebeviyye)* adıyla Arapça'ya çevrilmiştir (Kahire 1956, 1958). 2. *el-Hac ilâ beytillâhi'l-harâm (Le Pèlerinage à Maison Sacrée d'Allah)*. Yine Süleyman b. İbrâhim ile birlikte hazırladığı hac hatıralarını ihtiva eden bu eseri Arapça ve Fransızca başlıklarla yayımlanmıştır (Paris 1930, 1962). 3. *Rayons de Lumière exclusivement islamiques*. Bir konferans metni olup Râşid Rüstem tarafından *Eşi'â hâşşa min nûri'l-İslâm* adıyla Arapça'ya çevrilerek yayımlanmıştır (Kahire 1347/1928-29). Eser daha sonra 1966'da Paris'te de neşredilmiştir. 4. *L'Orient vu de l'Occident* (Paris, ts.). Müellif bu eserinde Lammens, Nöldeke, de Goeje, Sprenger, Snouck Hurgronje,

Grimme, Margoliouth gibi şarkiyatçıların eserlerini çok geniş bir şekilde tahlil ve tenkit etmiştir. Abdülhalîm Mahmûd, *Muhammed Resûlullâh'a yazdığı mukaddimede* bu tenkitlerden çok faydalanmış ve onları müsteşriklere karşı delil olarak kullanmıştır. Ömer el-Fâhûrî eserin Arapça tercümesini *eş-Şark kemâ yerâhû'l-Ğarb* (*eş-Şark fî nazari'l-Ğarb*) adıyla *Ârâ'ün Ğarbiyye fî mesâ'ile Şarkıyye* adlı kitap içinde yayımlamıştır (Dimaşk 1925). 5. *Rabia el-Koloub* (*Rebt'u'l-kulûb*) ou *le printemps des coeurs*. Büyük Sahrâ'da yaygın olarak yaşayan üç efsaneden bahsettiği bir eserdir (Paris 1902). 6. *Tableaux de la vie arabe* (Paris 1904, 1928). 7. *Mirages, scènes de la vie arabe* (Paris 1906). 8. *El Fiafi oua el-Kifar* (el-Feyâfî ve'l-kifâr) ou *le désert* (Paris 1911). 9. *Khadra, danseuse Ouled Naîl* (Paris 1909, 1926). Son beş eser de Dinet tarafından resimlendirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Benedite, *L'Art et les Artistes*, Paris 1909-10, X, 163-172; F. Arnaudîs, *E. Dinét et el-Hadj Sliman ben Ibrahim*, Cezayir 1933; J. Dinét-Rollince, *La Vie de E. Dinét*, Paris 1938; Zirikî, *el-A'âm*, I, 78-79; Necîb el-Akîdî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1964, I, 235; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 426-427; *Un Maître de la peinture algérienne: Nasreddin Dinét*, Cezayir 1977; H. Vollmer, "Dinét, Alphonse Etienne", *Kunstlerlexikon* (ed. U. Thieme — F. Becker), Stuttgart 1913, IX, 302-303; Ch. Pellat, "Dinét", *El² Suppl.* (İng.), s. 224-225.

SEMAVİ EYİCE

DİNEVER

(دينور)

Batı İran'da Cibâl bölgesinde tarihî bir şehir.

Çoğunlukla yanlış olarak Deynever şeklinde de söylenen Dinever bugün harabe halindedir. Güneydoğusundaki Ken-gâver ile güneybatısındaki Kırmanşah'tan yaklaşık 45-48 km. uzaklıktadır. Şehrin harabeleri, Çem-i Dinever denilen nehirle sulanan bir ovanın kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Çem-i Dinever, sarp Teng-i Dinever Boğazı'nı geçtikten sonra Bîsûtûn kayalığı yanında Karasu'yun bir kolu olan Gemes-Âb'la birleşir.

Dinever'in kuruluşu Selefkiler dönemine (m.ö. 305-64), hatta ondan daha önceki tarihlere kadar uzanır. Eski Sür-yânî kaynaklarında adı Dinehver şeklinde geçen şehir, Nihâvend Savaşı'ndan hemen sonra İslâm hâkimiyeti altına girdi (21/642) ve Muâviye dönemindeki (661-

680) idarî teşkilâtlanma sırasında buraya ve Cibâl bölgesinin tamamına Mâhû'l-Kûfe adı verildi. Arap müellifleri mâh kelimesinin Farsça olduğunu ve "kasa-ba" anlamına geldiğini ifade ederler. Ancak buradaki "Mâh" kelimesi, Cibâl bölgesinin eski adı olan Medya'nın değişik bir şekli olmalıdır. Zira bu kelime ile teşkil edilmiş bütün yer adları Cibâl bölgesi sınırları içinde bulunmaktadır. Mâhû'l-Kûfe batıda Hulvân, doğuda Hemedan, güneyde Mâsebezân ve kuzeyde Azerbaycan ile sınırlıdır.

Dinever, Emevîler ve Abbâsîler döneminde çok gelişmiş bir şehir olarak kaynaklarda zikredilir. Hemedan'ın üçte birinden daha küçük olan şehir, iyi düzenlenmiş çarşılarla, verimli meyve bahçeleriyle zengin tahıl ürünlerine sahipti. Abbâsî Halifesi Muktedir-Billâh'ın (908-932) son yıllarında bölgede çıkan karışıklıklar Dinever şehrini de etkiledi. Âsi kumandan Gîlânî Merdâvic b. Ziyâr, halifenin gönderdiği kuvvetleri yenip Dinever'i ele geçince (319/931) şehir halkından bir rivayete göre 7000, diğer bir rivayete göre ise 25.000 kişiyi öldürdü. 348'de (959) Hasanveyh b. Hüseyin Berzikânî Dinever, Hemedan ve Nihâvend gibi şehirleri de ele geçirip bağımsız bir devlet kurdu. Dinever'i de devletin başşehri yaparak elli yıl boyunca burada hüküm sürdü. Hamdullah Müstevfî, VIII. (XIV.) yüzyılda burasını ılıman iklime sahip, suları bol küçük bir şehir olarak tasvir eder. Daha sonra Timur tarafından tamamıyla tahrip edilen Dinever bir daha eski haline kavuşamadı.

Dinever'de yetişen meşhur simalar arasında botanik âlimi Ebû Hanîfe ed-Dineverî, edip ve tarihçi İbn Kuteybe ed-Dineverî, *el-Kâdirî fi't-ta'bîr* müellifi Nasr b. Ya'kûb ed-Dineverî, kadî ve muhaddis Ahmed b. Mervân ed-Dineverî ve mutasavvıf Ebû'l-Abbâs ed-Dineverî sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzûrî, *Fütah* (Fayda), s. 432, 439, 440, 442; İbnü'l-Fakih, *Kitabü'l-Büldân*, s. 259; İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 119 vd., 226 vd., 243 vd.; İbn Rûste, *el-A'lâku'n-neftse*, s. 271; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zehab* (Meynard), III, 263; IX, 24-25, 31; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsım*, s. 395-396; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 545-546; Müstevfî, *Nûzhetü'l-kulûb* (Strange), s. 107; G. Weil, *Geschichte der chalifen*, Mannheim 1846-82, I, 93; II, 620; G. Le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, Oxford 1924, I, 189; II, 250; Ali Razmârâ, *Ferheng-i Coğrafyâ-yi İran*, Tahrân 1949-53; Dihhudâ, *Lugâtname*, XIV, 585-586; L. Lockhart, "Dinawar", *El²* (İng.), II, 299-300.

TAHSİN YAZICI

DİNEVERİ, Ebû Hanîfe

(أبو حنيفة الدينوري)

Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvûd

b. Venend ed-Dineverî

(ö. 282/895)

Kitâbü'n-Nebât adlı
botanik ansiklopedisiyle ünlü
çok yönlü âlim.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. İbnü'n-Nedîm'in kaydettiğine göre Dineverli olup III. (IX.) yüzyılın başlarında bu tarihî şehirde doğduğu tahmin edilmektedir. Aslen İranlı olan Dineverî'nin büyük babası Venend muhtemelen İslâmiyet'i kabul etmemişti. Dineverî'nin tahsilini nerede yaptığı hakkında ayrıntılı bilgi yoksa da başta Arap dili ve edebiyatı olmak üzere çeşitli ilimleri Basra ve Kûfe'deki eğitim merkezlerinde okuduğu, özellikle Kûfeli İbnü's-Sikkî ile (ö. 244/858) onun babasından büyük ölçüde istifade ettiği anlaşılmaktadır. Temel eğitimi aldıktan sonra botanik alanındaki bilgisini geliştirmek için Arap yarımadasında yaşayan bedevîler arasında ve İran, Irak, Filistin, Suriye, Afganistan, Belûcistan, Horasan gibi bölgelerde dolaşarak zengin malzeme topladı ve bunları, kendisini dünya çapında şöhrete kavuşturan *Kitâbü'n-Nebât*'ta değerlendirdi. Bu eserin dört beş yerinde geçen Mekke ve Medine ile ilgili ifadelerde görgü tanıklığını gösteren herhangi bir işaret bulunmadığından hac farızasını ifa ettiğine dair kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

Gençliğinde oldukça uzun süre devam eden seyahatlerden sonra memleketine dönen Dineverî, hayatının büyük kısmını burada geçirerek evinin çatısına kurduğu bir düzenekle astronomik gözlemler yaptı ve araştırmalarının sonucunu *Kitâbü'l-Envâ*' adlı eserinde açıkladı. Büyük astronom Abdurrahman es-Sûfî'nin 335 (946) yılında Dinever'i ziyareti sırasında bu evin ayakta olduğu ve kendisinin de bir süre orada kaldığı bilinmektedir. Her ne kadar Abdurrahman es-Sûfî onun ortaya koyduğu astronomi cedvellerine karşı bazı itirazlarda bulunmuşsa da Bîrûnî, Dineverî'ye çok güvendiğini söyleyerek *el-Âşârü'l-bâkaye*'de bu cedvelere yer vermiştir. Dineverî'nin 335 (946) yılında Büveyhî Emîri Rûknüddeve Hasan ed-Deylemî adına İsfahan'da astronomik gözlemler yaptığı ve çeşitli cedveler hazırladığı yolunda Hamdullah Müstevfî tarafından verilen bilgi (*Târîh-i Gü-*